

Drevet til vanvid

Pædagogens personlighed kan invaderes i arbejdet med udviklingshæmmede med psykiske vanskeligheder. I denne artikel beskriver psykolog Peter Rodney, hvad man kan gøre for at undgå situationen.

Af Peter Rodney, psykolog og konsulent i Rejseholdet

Noget af det mest belastende pædagogiske arbejde, der findes, er arbejdet med udviklingshæmmede, som - ud over deres kognitive funktionsnedsættelse - også har problemer med social forståelse, empatiforstyrrelse, en personlighedsmæssig diffus tilstand og måske problematikker, der ligner psykiatriske lidelser. Den almindelige forestilling om pædagogen som neutral/professionel medarbejder holder ikke, når der er tale om så komplekse problemstillinger.

Alle problematikkerne er heldigvis sjældent på banen samtidig. Men flere af sådanne psykiske vanskeligheder skaber opgaver, som ikke kan klares med almindelige pædagogiske

strategier. Problemfelter der ofte involverer og berører medarbejderen på et personligt plan.

Balance mellem det professionelle og det personlige

Det ligger dybt i alt pædagogisk arbejde, at medarbejderens person eller selvforståelse inddrages. De pædagogiske kompetencer er karakteriseret ved ikke udelukkende at blive lært via en uddannelse. På seminariet læres om grundlæggende pædagogisk tænkning. Men det er i det praktiske arbejde, at pædagogen udvikler sin personlige stil. Det er den måde, hvorpå den enkelte medarbejder forvalter det pædagogiske grundmateriale, der udvikler strategierne og metoderne. Selv om professionaliseringen er udtalt, har arbejdet med mennesker således et meget personligt aspekt.

Den pædagogiske profession er en hårfin balance mellem det professionelle og det personlige. Især fordi arbejdet med den her beskrevne målgruppe er karakteriseret ved en usædvanlig overskridelse af de personlige grænser.

For at holde denne balance er det vigtigt at kunne analysere eller skelne mellem personlige og organisatoriske årsager til problematiske og opslidende situationer.

Årsagsanalyser

Det kan være centralt at lave en årsagsanalyse, når en bruger fremstår med et mix af de nævnte problematikker. Men arbejdet med psykiske forsvarsprocesser hos den udviklingshæmmede kræver åbenhed. Både hos den enkelte pædagog og i teamet. Det er nødvendigt at se på, hvordan disse processer rammer den enkelte pædagog. Det kan fx være oplevelser af, at man bliver personlig såret; »Nu har jeg gjort så meget, og så får man bare lort i hovedet«, eller af at »Hun siger, jeg ikke kan lide hende, efter alt det jeg har gjort«.

Man skal passe på hverdagsforståelser

Mange af handlingerne er svære at forstå ud fra almindelig mellem menneskelig logik. Hvis man som medarbejder ikke forstår, meningen med en bruger/beboers adfærd - dvs. ikke forstår hvorfor hun gør sådan eller sådan

- så begynder medarbejderen eller teamet i mange tilfælde at udvikle egne forståelsesrammer. Rammer hvor antagelserne kan være enkle og basere sig på de umiddelbare forudsætninger, man har for at forstå handlingerne. Men sådanne pædagogiske hverdagsforståelser indeholder ofte motiver, der ligger fjernt fra den udviklingshæmmedes. En analyse af forudsætningerne for brugernes handlinger er derfor vigtig.

Motiverne bag aggressioner

Den udviklingshæmmedes motiver er sjældent i sig selv af aggressiv karakter. Adfærden har ikke til hensigt at gøre skade. Hvis reaktionerne har deres oprindelse i de nævnte psykiske personlighedskonstellationer, så er det vigtigt at forstå deres betydning eller mening for den enkelte bruger. Handlingerne kan fx have en personlighedsmæssig stabiliserende funktion. En stol gennem luften er ikke nødvendigvis et angreb på pædagogen, men en afstivning af en svag eller ufuldstændig personlighed. Og de psykiske eller primitive forsvarsme-

kanismer er ubevidste for personen.

Borderline

En af de psykiske forsvarsmekanismer er borderline-personligheden. Det er et begreb, der spænder bredt. Lige fra det psykotiske til det neurotiske. Det bør i denne sammenhæng mere forstås som en personlighedsorganisation end en egentlig sygdomstilstand. En bruger med borderline-personlighed har en særlig evne til at finde svagheder hos medarbejderen. Ved forsvar mod denne indtrængning opstår ofte skyld hos pædagogen. Udsagn som »Du kan ikke lide mig!« vækker sårbarhed hos pædagogen, der vil forsøge at argumentere mod synspunktet. Brugeren fremstår fx med et krav om at blive behandlet som noget særligt og kan overføre/projektere sine indre »dårligheder« til pædagogen. Som således føler sig utilstrækkelig. Det er vigtigt at understrege, at disse handlinger er forsvarsmekanismer, der er identitetsstøttende for den enkelte bruger.

Under huden på pædagogen

De metoder, den enkelte bruger benytter, er ofte fokuseret på kontrol og styring af miljøet, dvs. de andre beboere og personalet. Denne styring bliver ofte vurderet som meget negativ. Brugeren

overskrider ofte den professionelle personlige grænser med trusler om vold. Som reaktion kan pædagogen starte en slags forhandlingsituation eller en række undvigemanøvrer. På den måde er beboeren allerede kommet under huden på pædagogen. Pædagogen vil i kraft af sin professionalitet gerne støtte/forstå/nå brugeren, der ofte fremstiller sig selv som et uelsket og hjælpeløst barn med en ond skæbne. Men brugeren vil ikke hjælpes. I hvert fald ikke i den forstand, som pædagogen forstår hjælp. Problemet skal ikke løses, men holdes i kog, så det kan forsvare personen mod sin egen »skæve« personlighed. Hvis pædagogen oplever ikke at kunne hjælpe brugeren, er der en risiko for, at det fører til en generel usikkerhed eller angst for ikke at slå til. Både på et personligt og et professionelt plan. Det kan føre pædagogen ind i en rolle, hvor vedkommende ikke forstår sig selv, fx sin vrede mod brugeren.

Pædagogiske strategier

Processerne skal »opfanges« i hverdagen, så de ikke sætter sig fast, hverken i de professionelle relationer eller hos den enkelte pædagog. Hvis processerne ikke bliver forstået kan det medføre:

- Optrapning af konflikter mellem bruger og pædagog

- Opslidning af personale
- Samarbejdsproblemer
- Højt sygefravær

Håndtering af projektioner

En af måderne at opfange projektioner på er at rumme dem. Dvs. ikke at lade sig følelsesmæssigt opsluge af dem, men i stedet forstå deres betydning for den enkelte bruger. Det betyder, at man ikke skal afvise udsagn ud fra en følelsesmæssig eller logisk tilgang; »Du må da kunne forstå, at hun bliver ked af det« eller »Nej, det er ikke rigtigt at...«. Hvis brugeren ikke bliver hørt og set i sine udbrud, så har forsvarsmekanismerne ikke opfyldt deres identitetsunderstøttende formål hos brugeren. Brugeren skal derfor ikke afvises med et«. Det vil vi ikke se/høre her«. I stedet skal vedkommende høres på et niveau og udfordres på et andet. Hvis brugeren fx siger »Du skal dø«, kan man svare »Hvornår ville det være bedst?«. Dette er ikke et eksempel på, hvordan man skal svare, men et eksempel på, hvordan man kan svare ud fra en analyse af brugers behov for reaktion. De konkrete udformninger af reaktioner skal altid tilpasses den enkelte institutions kultur og den enkelte medarbejders personlighed.

Supervision

Pædagogen, eller teamet,

må aldrig opleve at være alene i dette »kaos«. Væjen til at undgå det er supervision. Supervision skaber det reflektive rum, der analyserer brugerens adfærd. Det udvikler forståelsesrammer, der kan give mening for gruppen af medarbejdere. Det kan være i forhold til det, der virker uforståeligt; som at brugeren ikke vil tage i mod pædagogernes hjælp. Supervisionen er rummet, hvor medarbejdernes forklaringsbilleder bliver genfortolkede og nogle gange sat sammen til billeder, der kan give ny information. Supervisionsprocessen kan også, via den nye forståelse, give ideer til konkrete pædagogiske tiltag. I tiden mellem supervisionsmøderne afprøves de nye tiltag, og effekten af dem er kilde til ny viden. Det centrale er, at pædagogen/gruppen føler sig hjulpet og stadig er den, der »bestemmer« på institutionen.

At rumme brugerens problematikker er ikke at indtage en passiv holdning. Men et forsøg på at forstå brugerens behov for eksistens eller overlevelse. Pædagogen skal turde lade sig involvere i brugerens univers, men samtidig bevare sin egen integritet.

Peter Rodney afholder i september et kursus om emnet, se bagsiden.